

Poznań, 19.02.2024 r.

Recenzja
zawierająca ocenę osiągnięć naukowych
dr. inż. Piotra Prusa
ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk rolniczych, w dyscyplinie rolnictwo i ogrodnictwo

Niniejszą recenzję przedkładam w nawiązaniu do pisma (znak pisma: 3/RNCS.521.5.2023) oraz formalnego zawiadomienia Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Rolnictwo i Ogrodnictwo Politechniki Bydgoskiej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich z dnia 14.12.2023 r., które informują mnie o wyznaczeniu przez Radę Doskonałości Naukowej na recenzenta, będącego jednocześnie członkiem komisji habilitacyjnej, w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego Panu dr. inż. Piotrowi Prusowi.

1. Przedstawienie podstawowych danych o Kandydacie

Pan Piotr Prus stopień doktora nauk rolniczych w dyscyplinie agronomii uzyskał w 2007 r. na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej, pt.: *Funkcjonowanie gospodarstw indywidualnych według zasad zrównoważonego rozwoju na przykładzie wybranych grup rolników*. Stopień został nadany uchwałą Rady Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. J. J. Śniadeckich w Bydgoszczy (obecnie Wydział Rolnictwa i Biotechnologii; Politechnika Bydgoska im. J. J. Śniadeckich).

Z dostarczonej dokumentacji nie wynika, że Kandydat ubiegał się wcześniej o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Od 1999 roku kariera zawodowa Kandydata związana jest z Wydziałem Rolniczym (obecnie Wydział Rolnictwa i Biotechnologii) Akademii Techniczno-Rolniczej im. J. J. Śniadeckich w Bydgoszczy, która w 2006 r. przekształciła się w Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J. J. Śniadeckich w Bydgoszczy, a następnie w 2021 r. w Politechnikę Bydgoską im. J. J. Śniadeckich.

W tym okresie dr Prus był zatrudniony, najpierw jako asystent, potem adiunkt a od 1.06.2020 r. jako profesor uczelni, w kilku jednostkach organizacyjnych rodzimego wydziału (obecnie pracuje w Katedrze Agronomii).

2. Informacja o obowiązujących przepisach prawa na dzień wszczęcia ocenianego postępowania habilitacyjnego, w tym o obowiązujących kryteriach oceny

Kwestię kryteriów oceny osiągnięć naukowych osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego regulują zapisy ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.). Stosownie do art. 221 ust. 8 p.s.w.n. recenzenci oceniają, czy osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 i przygotowują recenzje.

Z powyższego przepisu wynika jednoznacznie, że sformułowanie konkluzji opinii recenzenta (pozytywnej albo negatywnej) może być podyktowane wyłącznie oceną osiągnięć naukowych wskazanych przez osobę ubiegającą się o nadanie stopnia doktora habilitowanego jako mających stanowić znaczący wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej.

Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, że opinia dotycząca osiągnięć naukowych powinna zawierać następujące elementy:

- A) stwierdzenie, czy wśród wskazanych do oceny osiągnięć znajduje się co najmniej:
- a) jedna monografia naukowa wydana przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub
 - b) jeden cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych, opublikowanych w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub
 - c) jedno zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne.
- B) ocenę wraz z uzasadnieniem, czy wskazane osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego stanowią znaczący wkład w rozwój określonej dyscypliny.

Należy także wskazać, że pozytywna konkluzja opinii recenzenta wymaga łącznie, zarówno potwierdzenia spełnienia wymogu określonego w punkcie A), jak i wyrażenia pozytywnej oceny, o której mowa w punkcie B). Brak jest natomiast podstaw, by recenzenci – formułując ostateczną konkluzję swoich opinii – byli zobligowani by brać pod uwagę inne aspekty niż wyżej wskazane.

W konsekwencji tego, na przedmiotową opinię recenzenta nie powinna wpływać ocena, czy osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej (art. 219 ust. 1 pkt 3 p.s.w.n.), jak i ocena osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych, czy też popularyzujących naukę¹.

¹ Rada Doskonałości Naukowej (2022): Recenzje w postępowaniach o awans naukowy. Poradnik. <https://www.rdn.gov.pl/dobre-praktyki.poradnik-postepowania-dotyczace-nadawania-stopnia-doktora-habilitowanego.html>

3. Przedstawienie informacji o osiągnięciach

3.1. Osiągnięcia naukowe wskazane przez Kandydata oraz ich ocena, w tym jednoznaczna konkluzja czy stanowią one znaczący wkład w rozwój dyscypliny naukowej rolnictwo i ogrodnictwo

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe stanowiące istotny wkład do dyscypliny i będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr Piotr Prus wskazał jednotematyczny cykl pięciu publikacji z lat 2017 – 2022, przedstawionych pod wspólnym tytułem: *Perspektywy zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce w aspekcie czynników produkcyjnych, środowiskowych, ekonomicznych i społecznych*.

Ponadto, Kandydat w autoreferacie wykazał jeszcze inne osiągnięcia badawcze. Dorobek ten to łącznie 107 publikacji (artykuły w recenzowanych czasopismach naukowych, rozdziały w monografiach i monografiach konferencyjnych), które można zakwalifikować do pięciu obszarów tematycznych, dotyczących:

- a) funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego w Polsce (łącznie 8 publikacji, w tym 5 po doktoracie),
- b) tworzenia, funkcjonowania oraz perspektyw rozwoju grup producentów rolnych (łącznie 10 publikacji, w tym 9 po doktoracie),
- c) potencjału rozwoju działalności agroturystycznej w Polsce (łącznie 18 publikacji w tym 12 po doktoracie),
- d) potrzeb oraz efektów stosowania nawodnień ciśnieniowych w uprawie roślin w Polsce centralnej na glebach lekkich (łącznie 7 publikacji – wszystkie po doktoracie)
- e) zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich (łącznie 64 publikacji, w tym 48 po doktoracie).

Przechodząc do oceny głównego osiągnięcia naukowego jakim jest cykl publikacji pt.: *Perspektywy zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce w aspekcie czynników produkcyjnych, środowiskowych, ekonomicznych i społecznych* należy stwierdzić, że Doktor Prus podjął się niezwykle ambitnego zadania. Problematyka zrównoważonego rozwoju jest strategicznie ważna i dotyczy obecnie praktycznie wszystkich obszarów i poziomów funkcjonowania społeczeństw i gospodarek. Koncepcja ZR kształtuje relacje człowieka i przyrody w procesach wytwórczych. Nadrzędne cele zrównoważonego rozwoju – wzrost dobrobytu i bezpieczeństwa społecznego – to także uczciwy dostęp do zasobów naturalnych dziś i w przyszłości. Problem ten wymusza zmianę paradygmatu neoklasycznej ekonomii, gdyż odwróceniu uległy stosunki rzadkości – obecnie rzadki jest kapitał przyrodniczy (dobra środowiskowe) a nie kapitał wytworzony przez człowieka. Dobra wolne, takie jak ziemia, powietrze, wody, lasy, itp., które występowały kiedyś w nieograniczoności i mogły być bez limitów wykorzystywane w procesie produkcji, na przełomie XX i XXI wieku stały się dobrami rzadkimi.

Rozwój zrównoważony jest obecnie koniecznością, aby zapewnić harmonię między potrzebami obecnych i przyszłych pokoleń, chronić środowisko oraz promować sprawiedliwość społeczną i gospodarczą. Rolnictwo zaś zajmuje szczególne miejsce w koncepcji zrównoważonego rozwoju ze względu na swoje bezpośrednie związki z:

- zasobami naturalnymi (poprzez użytkowanie ekosystemów ma wpływ na wykorzystanie ziemi i wody, erozję gleby, itp.),

- środowiskiem naturalnym (praktyki rolnicze mogą zmniejszyć negatywny wpływ rolnictwa na środowisko),
- z wytwarzaniem biomasy (trwała i stabilna produkcja żywności i surowców dla innych potrzeb),
- społecznościami wiejskimi (tworzenie miejsc pracy, wspieranie lokalnych gospodarek i zachowanie kultury wiejskiej)
- zmianami klimatycznymi (rolnictwo jest zarówno ofiarą, jak i przyczyną zmian klimatycznych; odpowiednie praktyki rolnicze mogą pomóc w adaptacji rolnictwa do zmieniających się warunków klimatycznych).

Przyjęcie zrównoważonych praktyk rolniczych jest zatem kluczowe dla osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju. W tym kontekście, moim zdaniem problem perspektywy zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce jest istotny z punktu widzenia rozwoju dyscypliny naukowej rolnictwo i ogrodnictwo. Przemawia za tym kilka kluczowych powodów.

Po pierwsze, w ramach tzw. zrównoważonego modelu rozwoju, rolnictwo i obszary wiejskie to aktualnie otwarty system składający się z trzech współzależnych i wzajemnie przenikających się podsystemów: społecznego, ekonomicznego i ekologicznego, w którym cele socjalne i gospodarcze są w pełni zintegrowane ze środowiskowymi. Dotychczasowy rozwój oparty na modelach kładących nacisk na funkcję ekonomiczną (maksymalizacja korzyści ekonomicznej) został poddany szerokiej krytyce. Zmiany zostały zapoczątkowane reformą Wspólnej Polityki Rolnej przeprowadzoną w 1992 r. pod przewodnictwem Komisarza Mc Sharry'ego. Od tego momentu rozpoczął się proces tworzenia nowego wizerunku rolnictwa europejskiego, w którym pierwszoplanowe znaczenie nadano takim działaniom jak tworzenie warunków dla trwałego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, promocja rolnictwa przyjaznego dla środowiska przyrodniczego czy włączenie planowania działań na rzecz ochrony środowiska do praktyki gospodarczej.

Powyższa koncepcja zakłada bezkolizyjne wypełnianie przez obszary rolnicze różnorodnych funkcji, nie związanych wyłącznie z produkcją żywności. Do najważniejszych nierynkowych funkcji rolnictwa zalicza się zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego, utrzymanie aktywności społeczno-gospodarczej w słabo zaludnionych regionach, ochronę środowiska naturalnego w sferze rolnictwa i obszarów wiejskich czy zachowanie dziedzictwa kulturowego wsi. Funkcje te muszą być przestrzegane jako wzajemnie się uzupełniające a nie wykluczające a więc powinny realizować się w atmosferze wzajemnej integracji. Wspólną cechą tych funkcji jest użyteczność społeczna – spełnienie oczekiwań zarówno rolników wobec społeczeństwa oraz pozostałej części społeczeństwa wobec rolników.

Zrównoważony rozwój rolnictwa można i trzeba rozważać na wszystkich poziomach hierarchicznej struktury systemu (układu) rolniczego. Na poziomie mikroekonomicznym (gospodarstwa rolne) nadrzędne są cele ekonomiczne. Na poziomie makroekonomicznym (państwa) wiodące są cele społeczne, natomiast na poziomie globalnym (planeta) za najistotniejsze należy uznać cele środowiskowe.

Reasumując, perspektywy zrównoważonego rozwoju rolnictwa (ZRR) w Polsce należy rozpatrywać kompleksowo, jako zagadnienie złożone i wielopłaszczyznowe. Należy przypuszczać, że Habilitant ma świadomość, że transformacja krajowego rolnictwa ku zrównoważeniu wymaga wzięcia pod uwagę szeregu czynników produkcyjnych, środowiskowych, ekonomicznych i społecznych (świadczy o tym tytuł zgłoszonego

osiągnięcia)². Wypracowanie modelu/strategii ZRR wymaga tym samym pogłębionych badań i dyskusji interdyscyplinarnej.

Po szczegółowym zapoznaniu się z artykułami składającymi się na osiągnięcie naukowe (ich tytuły zostały wymienione poniżej) można mieć wątpliwości czy Habilitantowi udało się poruszyć i zgłębić wszystkie z w/w zagadnień – zwłaszcza, że cykl artykułów zawiera jedynie pięć pozycji. Kandydat z pewnością jest specjalistą w przedmiotowej problematyce, co tym bardziej uzasadniałoby kompleksowe spojrzenie na czynniki warunkujące zrównoważony rozwój rolnictwa w Polsce.

Dla oceny osiągnięcia naukowego Habilitanta kluczowa jest odpowiedź czy udało się zrealizować założony główny cel badań, którym było: „określenie możliwości realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce w aspekcie czynników produkcyjnych, środowiskowych, ekonomicznych i społecznych”.

Wyniki uzyskane w ramach publikacji składających się na osiągnięcie, w opinii Habilitanta, miały umożliwić też realizację pięciu celów szczegółowych, którymi były:

1. Ocena poziomu zrównoważenia produkcji rolniczej w badanych gospodarstwach pod względem czynników środowiskowych (publikacja I.1.).
2. Ocena gotowości młodzieży kształcącej się na kierunkach rolniczych do edukacji w tematyce zrównoważonego rozwoju (publikacja I.2.).
3. Diagnoza opinii rolników na temat ich satysfakcji z uzyskiwanych dochodów z prowadzonej przez nich produkcji rolniczej oraz określenie perspektyw i możliwości rozwoju indywidualnych gospodarstw rolnych (publikacja I.3.).
4. Ocena zróżnicowania przestrzennego potencjału rolnictwa w Polsce (publikacja I.4.).
5. Ocena potencjału adaptacji rolnictwa precyzyjnego w Polsce (publikacja I.5.).

W ramach przedłożonego do oceny osiągnięcia naukowego, co należy uznać za mankament, Habilitant nie pokusił się o sformułowanie i weryfikację hipotez badawczych.

Nie wchodząc w szczegółową ocenę wartości merytorycznej poszczególnych artykułów (choć artykuły dr Prusa zamieszczone w materiałach konferencyjnych są, moim zdaniem, gorszej jakości a stopień ich oryginalności jest niewielki) można zauważyć, że ich problematyka nie jest spójna a wnioski z nich płynące, nie do końca wpisują się temat przewodni/problem osiągnięcia naukowego. Przez to, realizacja zadań badawczych/celów szczegółowych też jest ograniczona.

W pierwszym artykule opublikowanym w materiałach konferencyjnych (I.1.): Prus P. (2017): *Sustainable Farming Production and its Impact on the Natural Environment - Case Study Based on a Selected Group of Farmers*, rozpatrywano wybrane aspekty technologiczno-produkcyjne oddziałujące na środowisko przyrodnicze oraz warunkujące zrównoważoną produkcję rolniczą. Były to: kierunek produkcji, nawożenie, sposoby zachowania i poprawy trwałej żyzności gleby oraz metody ochrony roślin. Ponadto przeanalizowano źródła informacji służące poszerzaniu wiedzy na temat zrównoważonej produkcji rolniczej, z jakich korzystali respondenci, którymi byli studenci³ (czyli nie rolnicy, jak sugeruje tytuł artykułu). Dyskusyjne

² Na stronie 10 autoreferatu Autor napisał: „Przedmiotem badań było określenie perspektywy zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce w aspekcie czynników produkcyjnych, środowiskowych, ekonomicznych i społecznych. Przedmiot ten jest wieloaspektowy i interdyscyplinarny. Charakteryzuje go analiza różnych elementów procesów gospodarowania w rolnictwie oraz występujących w jego otoczeniu”.

³ Nota bene metodyka aż trzech artykułów (I.1., I.2. oraz I.3.) była oparta na badaniu ankietowym przeprowadzonym w latach 2014-2017 w grupie 155 studentów kierunku rolnictwo, którzy ukończyli kurs *Sustainable Development*.

jest zatem to czy w pracy dokonano oceny poziomu zrównoważenia produkcji rolniczej w badanych gospodarstwach pod względem czynników środowiskowych czy na odwrót badano wpływ kilku czynników technologiczno-produkcyjnych na środowisko naturalne (ekosystem rolniczy). Nie przeprowadzono w tym artykule też szerszej analizy pod kątem wpływu w/w 4 elementów na realizację idei ZRR.

W artykule drugim (I.2.): Prus, P. (2019): *The role of higher education in promoting sustainable agriculture* przedstawiono wyniki badań tej samej co wcześniej grupy studentów, którzy uczestniczyli w kursie *Sustainable Development*. Zbadano opinie na temat ogólnej tematyki kursu, sposobu realizacji zajęć i ich wartości merytorycznej. Powyższe oceny zestawiono ze świadomością respondentów na temat wpływu produkcji rolniczej na stan środowiska przyrodniczego oraz ich przekonaniem o konieczności dbania o jego ochronę. Oczywiście kwestia znaczenia edukacji w promowaniu idei ZRR jest nie do przecenienia ale z drugiej strony ankietyzacja 155 studentów kierunku rolnictwo nie ma bezpośredniego przełożenia na implementację uzyskanej wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju do rolnictwa (np. gospodarstwa rolne prowadzą nie tylko absolwenci uczelni wyższych, którzy skończyli studia o profilu rolniczym).

W trzeciej publikacji w ramach materiałów konferencyjnych (I.3.): Prus P. (2018): *Farmers' Opinions about the Prospects of Family Farming Development in Poland*, zbadano opinie rolników indywidualnych na temat satysfakcji z uzyskiwanych przez nich dochodów z produkcji rolniczej, a także dostrzeganie możliwości oraz kierunków rozwoju prowadzonych przez nich gospodarstw, w tym poszukiwania alternatywnych źródeł dochodów. Należy się zgodzić, że jakość życia rolników jest istotną kwestią w koncepcji ZRR (zagadnienie parytetu dochodów, perspektyw rozwoju indywidualnych gospodarstw rolnych czy posiadania następcy są często wymieniane w literaturze przedmiotu). Analiza tekstu artykułu pokazuje jednak, że ankietowani nie zawsze prowadzili gospodarstwa rolne (po raz kolejny sondażowi diagnostycznemu była poddana ta sama grupa studentów). Należy wręcz przypuszczać, że większość z nich, z uwagi na wiek, nie była właścicielami gospodarstw (mieszkali w gospodarstwach prowadzonych przez rodziców, które potencjalnie mogły być przez nich odziedziczone dopiero za kilka/kilkanaście lat). Zapewne część studentów w ogóle nie podejmie też pracy w rolnictwie w przyszłości. Na koniec należy zaznaczyć, że wśród zamierzeń mających na celu poprawę poziomu uzyskiwanych dochodów najczęściej wymieniano zwiększenie areału gospodarstwa oraz większą specjalizację produkcji co trudno uznać za działania wpisujące się w ZRR.

W czwartym artykule (I.4.): Prus, P.; Dziekański, P.; Bogusz, M.; Szczepanek, M. (2021): *Spatial Differentiation of Agricultural Potential and the Level of Development of Voivodeships in Poland in 2008–2018* dokonano oceny zróżnicowania przestrzennego potencjału rolnictwa w Polsce z wykorzystaniem miary syntetycznej. Próbowano odpowiedzieć na pytanie czy poziom potencjału rolnictwa jest zależny od endogenicznych (społeczno-gospodarczych) zmiennych rozwoju, jaki jest rozkład przestrzenny poziomu potencjału rolnictwa oraz które zmienne potencjałów endogenicznych kształtują poziom rolnictwa. Problematyka tego artykułu zatem nie dotyczy uwarunkowań i perspektyw zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce a szerszego zagadnienia możliwości rozwoju rolnictwa (również intensywnego) w ogóle. Zresztą, określono, że poziom miary syntetycznej potencjału rolnictwa województw w Polsce był np. ujemnie skorelowany z miarą środowiska naturalnego oraz zdiagnozowano, że w przypadku wiodących województw w aspekcie potencjału rolnictwa mamy do czynienia z

wysokim poziomem ich efektywności działania oraz ich dużym areałem (co znów nie wpisuje się do końca w ZRR).

W ostatnim, piątym artykule (I.5.): Yarashynskaya, A.; Prus, P. (2022): *Precision Agriculture Implementation Factors and Adoption Potential: The Case Study of Polish Agriculture* zidentyfikowano kluczowe czynniki wpływające na możliwości zastosowania rolnictwa precyzyjnego w Polsce, a także dokonano empirycznej oceny potencjału adaptacji rolnictwa precyzyjnego dla 16 województw w Polsce. Artykuł ten dotyczy jednego (zapewne ważnego) elementu zrównoważonych praktyk produkcyjnych jakim jest rolnictwo precyzyjne, które jednak ze względu na koszty implementacji, na szerszą skalę jest wprowadzane w Polsce w gospodarstwach największych (ekonomia skali i względy efektywnościowe).

Reasumując, po przeczytaniu cyklu artykułów, pojawia się zasadnicze pytanie o to jakie są perspektywy ZRR w Polsce. Stwierdzenie Habilitanta, że badania wykazały, iż „istnieje dobra perspektywa dla realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce” (str. 25 autoreferatu) jest nieprzekonujące. Brakuje kompleksowej analizy zagadnienia - wskazania na przykład, które czynniki/uwarunkowania produkcyjne, środowiskowe, ekonomiczne i społeczne są najważniejsze.

Moim zdaniem, w osiągnięciu naukowym, które będzie stanowił znaczący wkład do dyscypliny, należało wykazać szerszy kontekst i podkreślić, że na przestrzeni wieków rolnictwo rozwijało się przechodząc kolejne transformacje: od systemu zamkniętego o charakterze organicznym i słabych interakcjach z otoczeniem, poprzez industrializację, która poszerzyła rolnictwo do agrobiznesu, po obecną, postindustrialną transformację w kierunku zrównoważenia, która dokonuje się w warunkach przechodzenia do gospodarki opartej na wiedzy, społeczeństwa informacyjnego oraz postępującej globalizacji.

Obecnie, w Polsce, podobnie jak i w innych krajach rozwiniętych, maksymalizacja produkcji rolniczej przestała być głównym celem rolnictwa (choć wzrost produkcji nadal jest konieczny ze względu na bezpieczeństwo żywnościowe). Ważnym aspektem pozostaje kwestia dochodowa - bezpieczeństwo ekonomiczne zapewniające godziwe (parytetowe) dochody pracujących w rolnictwie oraz dochód sektora rolnego umożliwiający jego pożądany rozwój⁴. Znaczenia nabierają, oprócz uwarunkowań ekologicznych/środowiskowych (klimatycznych, wodnych, żyzności gleb) przede wszystkim uwarunkowania społeczne i kulturowe – krajowe i międzynarodowe. Ponadto należy zauważyć, że niektóre aspekty/cele ZRR wynikają również wprost z polityki Unii Europejskiej - np. dotyczące osiągnięcia neutralności klimatycznej, powstrzymania redukcji bioróżnorodności czy zapewnienia odpowiedniej jakości żywności (bezpieczeństwo żywności). Niestety, w przedstawionym do oceny osiągnięciu dr Prus nie analizuje większości tych czynników a dobór zagadnień, które podlegają badaniom wydaje się być przypadkowy i fragmentaryczny.

W mojej opinii nakreślony przez Kandydata obszar badawczym wymagałby zastosowania podejścia systemowego - ujęcia rolnictwa jako złożonego systemu w ujęciu dynamicznym⁵.

⁴ Tego zagadnienia dotyka Kandydat w artykule trzecim – szkoda jednak, że szersze badanie na ten temat nie zostało przeprowadzone wśród rolników a jedynie wśród studentów kierunku rolnictwo (por. wcześniejsze uwagi). Pomijam fakt, że tytułowanie tego artykułu „Farmers’ Opinions...” jest w tym przypadku po prostu nadużyciem.

⁵ Prof. Zegar zaznacza, że nie ma jednolitości w rozumieniu terminu „system”, co można tłumaczyć tym, że każdy system jest pochodny w stosunku do celu, względem którego został wyodrębniony. System rolniczy jako układ społeczno-gospodarczy, ma szczególnie duży stopień skomplikowania - tak wielki, że nie da się go dokładnie opisać. System ten różni się od systemu technicznego (fizycznego), co trzeba podkreślić wobec nierzadkiej praktyki modelowania rolnictwa, jakby było obiektem technicznym – por. Zegar J. St. (2021): Kwestia długookresowej strategii zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 2(367): 16-30).

Podejście systemowe wymaga zaś takiego sposobu postępowania, w którym poszczególne zjawiska są traktowane kompleksowo, przy uwzględnieniu zależności wewnętrznych i zewnętrznych. Analiza systemu obejmuje zbadanie struktury i funkcjonowania poszczególnych elementów systemu (są one w pewnym stopniu autonomiczne) oraz zbadanie, w jaki sposób elementy te są zorganizowane w jedną całość i w jaki sposób funkcjonowanie tej całości znajduje odzwierciedlenie w działaniu poszczególnych elementów.

Dlatego, nie wchodząc w szczegółowy opis hierarchicznej struktury różnego rodzaju podukładów składających się na układ rolniczy, należy wskazać, że podejście systemowe wymaga przestawienia metod badawczych z redukcjonizmu na holizm. W powszechnym przekonaniu, wychodząc od spojrzenia całościowego można dopiero usiłować ująć główne elementy systemu zrównoważonego rozwoju rolnictwa.

Moim zdaniem takiego całościowego ujęcia zabrakło w przedstawionym do oceny osiągnięciu naukowym, w którym skupiono się na przedstawieniu pewnego „wycinka rzeczywistości” - zakresu poziomego ZRR, jego wybranych (i dodajmy nielicznych) aspektów, czynników czy elementów. Tymczasem problematyka ZRR i perspektyw jego rozwoju jest zagadnieniem szerokim, ważnym dla różnych obszarów naukowych, gdyż:

- 1/ Zrównoważone rolnictwo ma istotny wpływ na środowisko naturalne, w tym na glebę, wodę i różnorodność biologiczną. Działania związane z rolnictwem, takie jak stosowanie pestycydów, nawozów czy zmiany w użytkowaniu ziemi, mogą mieć negatywne skutki dla ekosystemów. Badania nad praktykami rolniczymi mające na celu minimalizowanie tych negatywnych wpływów są istotne dla naukowców zajmujących się ekologią, ochroną środowiska czy agronomią.
- 2/ Zrównoważone rolnictwo ma również wpływ na społeczność lokalną, w tym na dostęp do żywności, zdrowie publiczne, zatrudnienie oraz jakość życia. Badania nad sposobami poprawy dostępu do żywności, zmniejszaniem ubóstwa wiejskiego czy zwiększaniem równości płci w rolnictwie są istotne dla naukowców z dziedziny nauk społecznych.
- 3/ Zrównoważone rolnictwo jest kluczowe dla zapewnienia stabilności ekonomicznej, zarówno na poziomie lokalnym, jak i globalnym. Badania nad innowacjami technologicznymi, strategiami zarządzania ryzykiem, finansowaniem rolnictwa czy handlem międzynarodowym są istotne dla ekonomistów rolnych i ekonomistów ogólnie.
- 4/ Badania nad zrównoważonym rozwojem rolnictwa wymagają interdyscyplinarnego podejścia, łączącego wiedzę z różnych obszarów, takich jak nauki o Ziemi i środowisku, inżynieria, informatyka czy nauki społeczne. Rozwój nowych technologii, takich jak inteligentne rolnictwo, *precision farming* czy rolnictwo oparte na danych, wymaga współpracy specjalistów z różnych dziedzin.

Podsumowując, problematyka zrównoważonego rozwoju rolnictwa stanowi istotne pole badawcze zarówno dla agronomów, ekonomistów rolnych jak i naukowców z innych dziedzin i dyscyplin ze względu na jej złożoność i wpływ na różne aspekty społeczne, ekonomiczne i środowiskowe. ZRR ma wpływ np. na zrównoważony rozwój kraju, efektywność gospodarki, bezpieczeństwo żywności, innowacje, konkurencyjność oraz politykę publiczną. Współpraca między różnymi dziedzinami nauki jest kluczowa dla opracowania skutecznych strategii i rozwiązań w tym obszarze. Podjęcie zatem przez Pana Doktora Prusa przedmiotowych badań jest uzasadnione.

Znajomość przez Kandydata zagadnienia ZRR i jego dorobek w tym zakresie (łącznie ponad 60 publikacji) nie przekłada się jednak na przedmiotowe rozważania naukowe i zbudowanie wkładu do dyscypliny rolnictwo i ogrodnictwo. Poszczególne artykuły przedstawione do oceny, z osobna i z poznawczego punktu widzenia są ciekawe, niemniej całość osiągnięcia jest niespójna a jego tytuł nie odzwierciedla w pełni zawartości. Mam wątpliwości co do zweryfikowania problemu badawczego (brak jest hipotez), realizacji poszczególnych celów szczegółowych i częściowo również do metodologii badań (3 artykuły powstały na bazie badania ankietowego studentów).

W takim kontekście wskazane osiągnięcie naukowe stanowi mało znaczący wkład w rozwój dyscypliny rolnictwo i ogrodnictwo i nie spełnia tym samym wymogów określonych w art. 219 ust. 1, pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).

Przedmiotem oceny były także pozostałe wykazane w autoreferacie osiągnięcia badawcze – łącznie 107 publikacji: rozdziały w monografiach naukowych i monografiach pokonferencyjnych znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR), rozdziały w monografiach naukowych i monografiach pokonferencyjnych, które nie są wymienione w bazie JCR, artykuły naukowe w czasopismach znajdujących się w bazie JCR i/lub Scopus oraz artykuły naukowe w czasopismach międzynarodowych lub krajowych nieindeksowanych w w/w bazach. Przedłożone do oceny prace, częściowo zostały opublikowane jeszcze przed doktoratem (26 pozycji), czego raczej w dorobku habilitanta nie powinno się wykazywać. Prace powstałe po doktoracie (81) zostały opublikowane w znanych czasopismach naukowych, większość z nich stanowią prace współautorskie. Artykuły cechuje dobry poziom merytoryczny i metodyczny, dotyczą one istotnych i aktualnych problemów z nakreślonych przez Kandydata 5 obszarów badawczych.

Wybrane publikacje z pozostałego dorobku naukowego Habilitanta oceniam pozytywnie.

3.3. Informacja o aktywności naukowej Kandydata wraz z oceną czy jest ona istotna

Zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 3 p.s.w.n. stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która wykazywała się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Przed doktoratem Kandydat opublikował 27 rozdziałów w monografiach naukowych i monografiach pokonferencyjnych nieznajdujących się w bazie JCR (w tym 19 we współautorstwie) oraz 10 artykułów w krajowych czasopismach nieindeksowanych w bazie JCR i/lub Scopus (głównie w Rocznikach Naukowych SERiA). Problematyka publikacji dotyczyła przede wszystkim zrównoważonego rozwoju w rolnictwie, który później stał się tematem rozprawy doktorskiej.

Po doktoracie Habilitant opublikował w 2010 r. monografię naukową (Prus P.: *Funkcjonowanie indywidualnych gospodarstw rolniczych według zasad zrównoważonego rozwoju*. Wydawnictwa Uczelniane UTP w Bydgoszczy). Opublikował także 9 rozdziałów w monografiach naukowych i monografiach pokonferencyjnych znajdujących się w bazie JCR (wszystkie we współautorstwie) oraz 28 rozdziałów w monografiach naukowych i monografiach pokonferencyjnych nieznajdujących się w bazie JCR (w tym 17 we współautorstwie).

W okresie po ostatnim awansie naukowym dr Prus opublikował ponadto 40 artykułów w czasopismach naukowych znajdujących się w bazie JCR i/lub Scopus. Wszystkie artykuły powstały w latach 2020-23, są wysokopunktowane (100 i 140 pkt na liście ministerialnej) i zostały opublikowane w czasopismach wydawnictwa MDPI (Agronomy, Agriculture, Sustainability, Energies, itp.). Artykuły zostały napisane we współautorstwie - przeważnie w składach kilkuosobowym (choć zdarzają się również artykuły, których autorami było 10-11 osób). Mimo, iż w większości z nich dr Prus pełnił funkcję autora korespondencyjnego, dowodzi to umiejętności pracy zespołowej Kandydata. Habilitant w latach 2007-2022 był również autorem lub współautorem 42 artykułów w krajowych i międzynarodowych czasopismach nieindeksowanych w bazie JCR i/lub Scopus (głównie w Rocznikach Naukowych SERiA a potem w Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists, Zeszytach Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce oraz w Zagadnieniach Doradztwa Rolniczego). Problematyka publikacji była zróżnicowana oprócz ZRR, dotyczyła agroturystyki, biomasy, grup producenckich, doradztwa rolniczego, funduszy unijnych, przedsiębiorczości i innowacyjności.

Łącznie Kandydat opublikował 157 prac (wg. Załącznika 4). W tej liczbie 49 stanowią oryginalne, anglojęzyczne publikacje w recenzowanych czasopismach naukowych i monografiach konferencyjnych z listy JCR. W przypadku ok. 23% prac dr Prus był samodzielnym autorem, w pracach współautorskich w 1/5 przypadków był pierwszym autorem, a 55 razy był autorem korespondencyjnym.

Inklinacje Pana Doktora do kontaktów naukowych „na odległość” można zauważyć również we współpracy z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami naukowymi, gdyż jako formę tej aktywności Kandydat wykazał w dokumentacji wniosku 52 publikacje, w których był współautorem (członkiem zespołu). Brakuje natomiast informacji o publikacjach, które były efektem staży i projektów międzynarodowych. Analizując tę aktywność można wymienić jedynie staż naukowy (01.07 do 30.09.2021 r.) w University of Life Sciences „King Mihai I” w Timisoarze w Rumunii. Na stronie 49 Autoreferatu Habilitant wykazał również udział (2021–2022) w zespole przygotowującym wniosek do programu Horyzont 2020 który był koordynowany przez Aristotle University of Thessaloniki (Grecja). Z drugiej strony dr Prus wielokrotnie (25 razy) wyjeżdżał do uczelni zagranicznych w programie Erasmus i Erasmus+ (*Teaching Mobility* oraz *Training Mobility*). Wielokrotny aktywny udział w tym międzynarodowym programie umożliwił Doktorowi Prusowi prowadzenie zajęć ze studentami oraz seminariów z doktorantami i pracownikami uczelni goszczących oraz zapewne było okazją do przedstawienia przez Kandydata wyników prowadzonych przez Niego badań naukowych.

W czasie trwania pracy zawodowej Habilitant współpracował w ramach Baltic University Programme (koordynator: Uppsala University w Szwecji). W latach 2014–2016 pełnił funkcję koordynatora uczelnianego Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy ds. tego programu, natomiast w latach 2016–2020 był Pełnomocnikiem Rektora Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy ds. Uniwersytetu Bałtyckiego.

Ważną z punktu widzenia aktywności naukowej Kandydata jest informacja na temat wystąpień na krajowych lub międzynarodowych konferencjach naukowych. Pan Doktor brał udział w 83 konferencjach, w tym 41 międzynarodowych. W większości z nich uczestniczył aktywnie - z referatem (przed doktoratem w 11, a po doktoracie w 28 konferencjach krajowych oraz w 29 konferencjach międzynarodowych, w tym w jednej przed doktoratem). Po uzyskaniu stopnia doktora wygłaszał również wykłady na zaproszenie i wykłady w sesjach

plenarnych (*Keynote Speaker*) podczas 16 konferencji (w tym parokrotnie w Rumunii, na Węgrzech i w Turcji).

Dr Piotr Prus pracował również jako członek komitetu organizacyjnego 9 krajowych konferencji naukowych. Był również członkiem komitetu naukowego czterech, rady programowej jednej oraz rady naukowej dwóch polskich konferencji naukowych. Uczestniczył także w pracach komitetów organizacyjnych sześciu oraz był członkiem komitetu naukowego 13 konferencji międzynarodowych. Pełnił raz funkcję *Track Chair* oraz raz był członkiem *Technical Program Committee* międzynarodowej konferencji naukowej. Oprócz wymienionych wcześniej państw były to kongresy i sympozja zagraniczne organizowane przed uczelnie z Litwy, Czech, Słowacji, Gruzji oraz Chin.

Wśród aktywności naukowych należy również wymienić członkostwo w komitetach redakcyjnych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) i/lub Scopus (jako *Editorial Board Member, Section Board Member, itp.*). Dr Prus pełnił też kilkakrotnie w ostatnich latach funkcję gościnnego redaktora numeru specjalnego takich czasopism jak *Agriculture, Agronomy, Energies czy Sustainability*. Funkcję *Editorial Board Member* pełnił również w pięciu zagranicznych czasopismach nieindeksowanych.

Imponujący jest dorobek Kandydata w zakresie recenzowania prac naukowych. Łącznie wykonał 153 recenzje. Według bazy Web of Science wykonał 116 recenzji artykułów dla czasopism znajdujących się w bazie JCR i 30 dla innych czasopism (na liście współpracujących z nim redakcji znajduje się ponad 30 tytułów ale generalnie kooperacja ta dotyczy przede wszystkim takich tytułów jak *Sustainability* – 64; *Land* – 19 oraz *Agriculture* – 10 recenzji). Recenzował również trzy artykuły w materiałach konferencyjnych, jedną monografię naukową oraz 3 rozdziały w monografiach. W 2023 r. wykonał ocenę wniosku grantowego pt. „*Sustainable food systems*” zgłoszonego do Programu Lendület „Momentum” Węgierskiej Akademii Nauk.

W zakresie aktywności naukowej Habilitant wykazał także uczestnictwo w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych i zagranicznych. Z dokumentacji wniosku wynika, że w latach 2001-2022 Kandydat brał udział jako wykonawca w 5 projektach badawczych. Do końca 2023 realizował dwa kolejne projekty: grant realizowany przez Grupę Operacyjną EPI Nova Trawa (lider projektu Politechnika Bydgoska im. J.J. Śniadeckich – dr Prus pełnił w nim rolę wykonawcy) oraz projekt dotyczący rolnictwa precyzyjnego w ramach programu *Solidarni z Białorusią – Solidarni z naukowcami* (NAWA) - jako kierownik projektu. W załączniku nr 4, Pan Doktor podał również, że w momencie składania wniosku aplikował o finansowanie projektu badawczego, NCN OPUS-25, ID: 593809, pt. „Tworzenie i implementacja rankingu zrównoważonego rozwoju polskich gospodarstw rolnych w oparciu o nowoczesne technologie na przykładzie województwa Kujawsko-Pomorskiego” (charakter udziału w projekcie – kierownik projektu).

Wnioskodawca od 1999 r. bierze również udział w badaniach statutowych oraz własnych Katedry Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie UTP w Bydgoszczy (obecnie: Politechnika Bydgoska).

Kandydat jest członkiem 2 organizacji naukowych: Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERiA) oraz międzynarodowego stowarzyszenia naukowego Baltic & Black Sea Circle Consortium in Educational Research.

Reasumując, w zakresie prac naukowych, jako recenzent przeanalizowałem publikacje Kandydata, w tym artykuły w czasopismach naukowych, rozdziały w książkach i monografię. Zarówno ilość publikacji, jak również ich jakość należy uznać za satysfakcjonującą. Problematyka dorobku mieści się w dyscyplinie rolnictwo i ogrodnictwo. Aktywność konferencyjna jest ponadprzeciętna. Udział, przeważnie z referatem, średnio w blisko 4 konferencjach naukowych rocznie (wyłączając okres pandemii) jest bardzo przyzwoitym wynikiem. Należy podkreślić, że wystąpienia były oparte na własnych badaniach, co dawało dodatkowo okazję do dyskusji i wymiany poglądów z innymi naukowcami. Recenzent powinien również ocenić, czy Kandydat był zaangażowany w projekty badawcze - zarówno jako lider, jak i współpracownik. Istotne jest także ocenienie źródeł finansowania tych projektów. W tym zakresie, moim zdaniem Kandydat spełnia wymóg ilościowy natomiast nieco gorzej należy ocenić wartość projektów. Wśród projektów brakuje grantów finansowanych przez prestiżowe instytucje i nie ma wśród nich projektów międzynarodowych (była jedynie próba aplikowania o Horizon 2020). Fakt ten może dziwić i wydaje się niewykorzystaną do końca szansą Habilitanta – zwłaszcza biorąc pod uwagę Jego potencjał jako autora korespondencyjnego współpracującego z kilkoma jednostkami naukowymi z zagranicy. Ta mocna strona Kandydata nie znalazła też przełożenia na staże naukowe - aspekt międzynarodowej wymiany naukowej, który jest istotny w ocenie dorobku naukowego (zwłaszcza w kontekście efektywnego wpływu na dorobek publikacyjny i referatowy). Działalność edytorską i recenzyjną należy ocenić wysoko. Kandydat pełnił wielokrotnie funkcje redaktora naukowego/tematycznego, był/jest członkiem komitetów redakcyjnych czasopism naukowych i aktywnie uczestniczy w procesie recenzji prac innych autorów – te aktywności to ważny i cenny element Jego dorobku naukowego.

Należy stwierdzić, że Kandydat charakteryzuje się dużą aktywnością naukową. Mimo, iż dr Prus prowadzi badania naukowe głównie w macierzystej uczelni, to utrzymuje liczne kontakty z innymi jednostkami naukowymi, w tym również zagranicznymi.

Podsumowując, Kandydat spełnienia kryterium dotyczące wykazania się istotną aktywnością naukową.

3.4. Dane naukometryczne

Ważnym przesłanką oceny dorobku i osiągnięć naukowych jest zainteresowanie środowiska naukowego badaniami Habilitanta, wyrażone liczbą cytowań publikacji.

Kandydat podał, że sumaryczny Impact Factor Jego publikacji wynosi 144,214.

Liczba cytowań Jego publikacji, na dzień 14.08.2023 r., wyniosła: według bazy Web of Science: 343 (bez autocytowań: 318) a według bazy Scopus: 291 (bez autocytowań: 273).

Indeks Hirscha (również stan na 14.08.2023 r.) wyniósł według bazy Web of Science: 11 a według bazy Scopus: 10. Sumaryczna punktacja wg. MEiN publikacji wynosi 5213 punktów, tym przed uzyskaniem stopnia doktora 160, po uzyskaniu stopnia doktora 5053.

Zaznaczyć należy, że w wykazie dorobku (Zał. 4) Habilitant nie podał punktacji poszczególnych publikacji/wartości punktowych czasopism z listy MEiN, w których zostały opublikowane. Zapewne też rzeczywiste udziały dr Prusa w tych publikacjach (tzw. sloty) są mniejsze. W dokładnych obliczeniach należałoby wziąć pod uwagę, że artykuły zostały napisane we współautorstwie, być może również z pracownikami tej samej jednostki, a więc ocenianych w ramach tej samej dyscypliny naukowej.

Reasumując, po uzyskaniu stopnia doktora, a zwłaszcza w latach 2020-23, dorobek naukowy Pana Doktora znacząco wzrósł. Oceniam, że prace Kandydata miały wpływ na innych badaczy. Zarówno całkowita liczba cytowań jak i Indeks Hirscha są w pełni akceptowalne - dane naukometryczne są wystarczające do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

3.5. Informacja o najważniejszych czasopismach, w których Kandydat publikował swoje osiągnięcia naukowe

Czasopisma, w których Kandydat publikował wyniki swoich badań są znane w środowisku agronomów i ekonomistów rolnych. Wśród polskich czasopism w dorobku publikacyjnym dominują takie tytuły jak *Roczniki Naukowe SERiA (a potem Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists)* oraz *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*. Dr Prus publikował również w innych czasopismach, takich jak: *Problemy Inżynierii Rolniczej*, *Pamiętnik Puławski*, *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu*, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce*.

Od 2020 roku większość artykułów ukazywała się już w języku angielskim, w czasopismach międzynarodowych. Praktycznie wszystkie te artykuły zostały opublikowane w *Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI)* – głównie w czasopismach *Agronomy*, *Agriculture*, *Sustainability*, *Energies*. W tym miejscu trzeba stwierdzić, że MDPI zyskał olbrzymią popularność wśród polskich autorów, ale równocześnie wzbudził falę krytyki w związku z potencjalnie drapieżnymi praktykami oraz modelem biznesowym mocno nastawionym na maksymalizację zysku. Mimo, iż MDPI nie ma jednoznacznie złej renomy warto zaznaczyć, że np. eksperci NCN, którzy oceniają wnioski badawcze, biorąc pod uwagę m.in. jakość dorobku naukowego kierownika projektu, uznawali publikacje MDPI za teksty o niskiej wartości naukowej. Były również w Polsce uczelnie, w których podjęto decyzje o zahamowaniu wsparcia finansowego tego wydawcy. Wydaje się jednak, że ostatni Komunikat Ministra Nauki z dnia 5 stycznia 2024 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych po części rozwiewa te wątpliwości. Większość czasopism wydawanych przez MDPI utrzymała się na liście ministerialnej z niezmienną liczbą punktów (np. *Sustainability*, *Energies*). W przypadku niektórych punktacja niewiele się zmieniła (np. w przypadku *Agriculture* spadła ze 140 na 100 pkt). Wyjątek stanowi czasopismo *International Journal of Environmental Research and Public Health*, którego punktacja już na poprzedniej liście MEiN z dnia 17 lipca 2023 r. spadła ze 140 do 20 punktów.

W zakresie dbałości o „czystość dyscyplinową” należy zauważyć, że najwyżej punktowane czasopisma, w których swoje artykuły opublikował Kandydat, w ministerialnym wykazie czasopism przypisano do dyscypliny rolnictwo i ogrodnictwo. Zatem występuje związek dorobku publikacyjnego z dyscypliną naukową, w której odbywa się postępowanie.

Podsumowując, należy podkreślić, że Kandydat dobrze odnalazł się w rzeczywistości polskiej nauki po reformie szkolnictwa wyższego z 2018 r. i wymogów gromadzenia punktów za publikacje do ewaluacji dyscyplin naukowych. Większość dorobku Wnioskodawcy dotyczy szeroko rozumianego zagadnienia zrównoważonego rozwoju. Nasuwa się pytanie dlaczego do oceny, jako osiągnięcia naukowe, Kandydat wybrał właśnie te a nie inne artykuły. W ramach problematyki ZR dr Prus opublikował również inne wysoko punktowane prace dotyczące bardziej szczegółowych zagadnień niż ZRR (np. energii odnawialnej czy zmian klimatu). Można

było zatem rozpatrzyć te obszary bardziej szczegółowo a nie nakreślać tak szerokiego zakresu badań, które trudno „pokryć” pięcioma artykułami. Ponadto odnosi się wrażenie, że publikacje z MDPI dotyczą bardzo zróżnicowanej problematyki i zostały napisane w bardzo krótkim czasie (praktycznie co miesiąc powstawał jeden artykuł). Może to oczywiście wynikać z mniejszego obciążenia pracą nad artykułem w dużym zespole autorów, ale z drugiej strony zastanawiające jaki był rzeczywisty wkład dr Prusa w każdą z tych publikacji jako tzw. autora korespondencyjnego (por. uwagi w pkt. 3.6).

Osiągnięcia publikacyjne Kandydata mają związek tematyczny z badaniami naukowymi prowadzonymi w ramach dyscypliny rolnictwo i ogrodnictwo, choć są dość mocno rozproszone tematycznie. Wszystkie przedłożone do oceny publikacje zostały opublikowane w znanych czasopismach naukowych.

3.6. Informacja czy Kandydat odgrywał wiodącą rolę w ramach powstawania współautorskich prac naukowych

W przekazanej dokumentacji, nie mogłem odszukać standardowych oświadczeń współautorów prac naukowych (brak tego załącznika), który określałby procentowy wkład autorski Kandydata w powstanie publikacji.

W przypadku dwóch współautorskich artykułów będących częścią osiągnięcia naukowego (I.4 oraz I.5) w autoreferacie zawarto jedynie informację, że „wkład pracy poszczególnych współautorów podany jest w opublikowanym artykule (*Author Contributions*)”. Z zamieszczonych danych wynika, że Doktor Prus uczestniczył w każdym etapie powstawania obu publikacji i można domniemywać, że Jego udział jest proporcjonalny do liczby autorów i wynosi odpowiednio – co najmniej 25% oraz 50%).

Szczególnie trudne jest określenie roli Pana Doktora w powstaniu wysokopunktowanych, wieloautorskich artykułów opublikowanych w czasopismach MDPI. Zapisy typu: „mój wkład w powstanie pracy polegał na współudziale w opracowaniu manuskryptu” lub „mój wkład w powstanie pracy polegał na współudziale w analizie danych” (zwłaszcza gdy autorów jest np. jedenastu – por. I.4.A.25) są niejasne. Wątpliwości tych nie rozwiewają informacje zawarte w samych artykułach (por. uwagi powyżej).

Wkład Habilitanta w artykułach współautorskich nie został precyzyjnie określony. Brak złożonych oświadczeń współautorów uniemożliwia jednoznaczne stwierdzenie, że dr Prus odgrywał wiodącą rolę w powstawaniu wieloautorskich publikacji.

3.8. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzujących naukę Kandydata do stopnia doktora habilitowanego

W zakresie działalności dydaktycznej dr Prus prowadził/i ćwiczenia audytoryjne i laboratoryjne oraz wykłady ze studentami studiów stacjonarnych i niestacjonarnych pierwszego oraz drugiego stopnia na 7 kierunkach studiów (rolnictwo, agrochemia, zootechnika, architektura krajobrazu, biotechnologia, zarządzanie i marketing, zielarstwo i fitoterapia) z 19 przedmiotów (w tym 11 przedmiotów w języku polskim oraz 8 w języku angielskim).

W okresie zatrudnienia pełnił funkcję promotora 5 zakończonych prac magisterskich oraz 12 prac inżynierskich. Pełnił też funkcję promotora pomocniczego 1 pracy doktorskiej, która została obroniona w 2020 r.

Od 2000 r. Wnioskodawca pełni funkcję opiekuna naukowego Studenckiego Koła Naukowego Doradztwa w Agrobiznesie. W latach 2003-2007 pełnił funkcję opiekuna roku studentów na kierunku Zarządzanie i Marketing – WR UTP w Bydgoszczy. Od 2001 do 2008 roku był opiekunem dydaktycznym praktyk studenckich na kierunku Zarządzanie i Marketing. Od 2008 do 2021 r. był Pełnomocnikiem Dziekana ds. Praktyk Studenckich. W latach 2011-2013 Pan Doktor był z kolei Pełnomocnikiem wydziałowym ds. staży (WRiB UTP w Bydgoszczy) w programie „Dydaktyka a praktyka – wdrożenie programu rozwojowego UTP”. W 2013 przez 3 miesiące opiekował się stażystą z praktyki gospodarczej w ramach programu „Naukowcy UTP dla gospodarki regionu”.

W latach 2009, 2010 oraz 2012 Kandydat brał udział w przygotowaniu merytorycznym i organizacyjnym oraz prowadzeniu intensywnych kursów na żaglowcach prowadzonych w porozumieniu z Baltic University Programme (koordynowanym przez Uppsala University w Szwecji). W latach 2014 – 2016 pełnił funkcję Koordynatora Uczelnianego Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy ds. Uniwersytetu Bałtyckiego.

W latach 2018-2020 pełnił funkcję opiekuna roku na studiach anglojęzycznych prowadzonych w ramach projektu: Umiejzнародowanie oferty dydaktycznej na Wydziale Rolnictwa i Biotechnologii UTP w Bydgoszczy (program POWER). Brał także udział w tym projekcie jako realizator semestralnych zajęć dydaktycznych (wykładów i ćwiczeń) z przedmiotów *Ecophilosophy* (r.a. 2018/2019) oraz *Negotiations in Agribusiness* (r.a. 2019/2020) dla studentów z Indii, Mongolii, Polski, Rwandy oraz Turcji uczestniczących w programie. Pełnił też rolę promotora 2 anglojęzycznych prac magisterskich.

Sprawował opiekę naukową w trakcie długoterminowego stażu studenta przebywającego w ramach programu Erasmus+ od 02.2021 do 06.2021 (*MSc study project: Determination of Factors Affecting Marketing Channel Preferences of Cashew Nut Producers in Mali.*)

Pan dr Prus wielokrotnie wyjeżdżał też prowadzić zajęcia na zagranicznych uczelniach wyższych w programach Erasmus i Erasmus+ (*Teaching Staff Mobility*). Kilukrotnie wyjeżdżał również w ramach *Training Mobility* i zdobywał na zagranicznych uczelniach wyższych nowe umiejętności oraz podnosił swoje kompetencje zawodowe.

W zakresie działalności organizacyjnej na uczelni, w latach 2013-2016, dr Prus był także reprezentantem adiunktów w Radzie Wydziału Rolnictwa i Biotechnologii a w latach 2008-2011 był członkiem Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej (2008-2010 Sekretarz WKR, w 2011 r. Zastępca Przewodniczącego WKR).

W trakcie swojej pracy zawodowej mocno angażował się działalność promocyjną i popularyzatorską na rzecz macierzystego wydziału oraz uczelni - prowadził liczne wykłady i warsztaty (dla dzieci ze szkół podstawowych i młodzieży ze szkół średnich, w centrach kształcenia ustawicznego, w ośrodkach doradztwa rolniczego, w CDR w Brwinowie, podczas Warsztatów Ekonomistów Rolnych, itp.). Wielokrotnie brał udział w różnego rodzaju targach, wystawach, festiwalach (np. w Krajowych Dniach Pola, Targach POLAGRA, Międzynarodowych Targach Rolno-Przemysłowych AGRO-TECH). Był współautorem 2 broszur promujących projekty realizowane na macierzystym wydziale („Innowacje w uprawie, przetwórstwie i

wprowadzaniu na rynek pierwotnych form pszenic” oraz „Innowacyjne rozwiązania w uprawie, przechowalnictwie i wprowadzaniu na rynek polskiej odmiany ziemniaka wysoko odpornej na *Phytophthora infestans*”). Tworzył i redagował również strony na portalach społecznościowych promujące projekty realizowane na wydziale. Nagrał film promujący projekt „Pradawne Ziarno” oraz WRiB pt. "Porozmawiajmy o chlebie". Wystąpił w licznych programach telewizyjnych i radiowych (wywiady) oraz w nagraniach dostępnych w internecie.

Współpracował z otoczeniem społeczno-gospodarczym - na zamówienie instytucji publicznych lub przedsiębiorców opracowywał ekspertyzy i opinie. Do najważniejszych opracowań należy zaliczyć ekspertyzę dla MRiRW pt.: „Ocena usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” (listopad 2007 - marzec 2008). W latach 2021 i 2023 wykonał również we współautorstwie 6 ekspertyz dotyczących działalności i perspektyw rozwoju dużych gospodarstw (spółek) rolnych. Kandydat odbył także staż na stanowisku specjalisty ds. rozwoju w celu przeprowadzenia wstępnego audytu innowacyjności w Agencji Reklamowej (6 miesięcy: 01.10.2018– 31.03.2019 r.). W latach 2008 oraz 2014 był członkiem Jury Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych (eliminacje regionalne, w bloku tematycznym Agrobiznes). W latach 2014-2023 udzielał się jako członek Komitetu Organizacyjnego oraz Przewodniczący Komisji Konkursowej Ogólnopolskiego Konkursu „Indeks dla rolnika”.

Reasumując, Habilitant bardzo aktywnie angażuje się w działalność dydaktyczną; organizacyjną oraz popularyzatorską głównie na macierzystym wydziale i na poziomie uczelnianym. Stwierdzam, że dorobek w tym zakresie spełnia kryteria oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

4. Inne informacje i uwagi istotne dla stanowiska zawartego w recenzji

Kandydat wymienia w autoreferacie, iż w trakcie swojej pracy zawodowej otrzymał kilkanaście nagród (indywidualnych i zespołowych) Rektora UPT dla nauczycieli akademickich za osiągnięcia naukowe i organizacyjne.

Dr Prus został także odznaczony Medalem Brązowym za Długoletnią Służbę (2016) oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2022).

Wnioskodawca posiada *First Certificate in English* (dyplom University of Cambridge z 2000 r.) oraz ponad 20 dyplomów, certyfikatów i zaświadczeń o ukończonych krajowych i międzynarodowych kursach, szkoleniach i warsztatach zawodowych.

Dane te potwierdzają aktywność naukową i dydaktyczną w okresie poprzedzającym wystąpienie z wnioskiem o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego.

Wyróżnienia i nagrody świadczą o dobrej jakości pracy Pana Doktora Piotra Prusa.

KONKLUZJA KOŃCOWA

Habilitant jako osiągnięcie naukowe przedstawił cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b. Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*.

Wskazane przez Kandydata główne osiągnięcie naukowe nie stanowi znaczącego wkładu w rozwój dyscypliny rolnictwo i ogrodnictwo.

Nie występuje zatem łączne spełnienie wymogów określonych w art. 219 ust. 1. pkt 2 Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*.

Jednocześnie, w mojej opinii, dr inż. Piotr Prus wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni czy instytucji naukowej, w tym w jednostkach zagranicznych (art. 219 ust. 1 pkt 3 p.s.w.n.). Ogólne zaangażowanie naukowe Kandydata, poparte wieloma publikacjami, recenzjami czy aktywnym uczestnictwem w konferencjach naukowych należy uznać za wystarczające. Również dorobek dydaktyczny, organizacyjny i popularyzatorski jest na standardowym poziomie.

Zgodnie jednak z informacją zawartą w pkt 2 niniejszej recenzji, powyższe kwestie nie powinny wpływać na ocenę przez recenzenta osiągnięć naukowych wskazanych przez osobę ubiegającą się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Z powyższych względów, stwierdzam że Pan Doktor Piotr Prus nie spełnia kryteriów ustawowych wymaganych do nadania Mu stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk rolniczych, w dyscyplinie rolnictwo i ogrodnictwo.

